

„Eesti keele arengukava 2011–2017“ elluviimise vahearuanne (2013–2014)

Kommentaariid

Lugupeetud daamid ja härrad!

Kõigepealt tahan teid tänada usalduse eest, mida minu vastu üles näitasite, kutsudes mind siia vaatlema ja kommenteerima eesti keele arengukava ning selle elluviimist. Ja teiseks tahan kohe alustuseks ütelda, et Eesti Vabariigi pingutused säilitada, kaitsta ja arendada eesti keelt on aukartust äratavad. Mitte väga paljud riigid ei tegele oma riigikeelega sel viisil ja sel tasemel nagu Eesti. Rääkimata sellest, et mitmel riigil pole ju ametlikult mingit riigikeelt olemas, nagu näiteks Ameerika Ühendriikidel või Saksamaal. Seda tuleb alustuseks mainida ja meeles pidada. Oma keele hoidmine, kaitsmine ja arendamine ei ole maailma kõige tavalisem asi, see on pigem erand. Sellest peame teadlikud olema.

Samuti pean kohe tõdema, et eesti keele arengukava elluviimise vahearuanne on väga hoolikalt ja ülevaatlikult koostatud. See ei jäta peaaegu ühtki küsimust vastuseta, nii et mul on ahvatlus ütelda: müts maha, kõik on korras, tegutsege edasi. Kuna ma aga kardan, et ega mind selle üheainsa lause väljaütlemiseks siia kutsutud ja palgatud ei ole, katsun nüüd punkthaaval kõiki kolmeteist meedet kommenteerida ja lõpuks anda kokkuvõtvalt üldhinnangu ning – juhul, kui see osutub otstarbekaks – soovitusi.

1. meede, kirjakeele ühtsuse, üldarusaadavuse, asja- ja ajakohasuse tagamine

Õigustatult on rõhutatud, et aastal 2013 ilmunud õigekeelsussõnaraamat kuulub kindlasti suuremate saavutuste hulka. Selline sõnaraamat, mil on teatud mõttes ka käsiraamatu funktsioon, on äärmiselt tähtis. Siiski pole ma kindel, kas on otsekohe vaja nüüd alustada järgmise, 2018. aastaks kavandatud õigekeelsussõnaraamatu koostamisega. Muidugi on keele areng üsna kiire ja on isegi võimalik, et see areng on praegusel globaliseerumisajastul kiirem kui, ütleme, viiskümmend aastat tagasi – aga siiski: kas peab iga viie aasta tagant ilmuma uus õigekeelsussõnaraamat? See näeb peaaegu välja nagu mingi kommertstrikk: varsti tuleb kõigil osta uus raamat, sest vana ei kõlba enam. Kasum tagatud.

Tuletan meelde aastaarve, mil eesti keele õigekeelsussõnaraamatud on ilmunud: 1918 (EKÕS), 1925–1937 (EÕS), 1933 (VÕS, väike, vahepeal, kuna EÕS võttis nii palju aega, mitu kordustrukki), 1948–1951 (SÕS, jäi poolikuks), 1960 (ÕS), 1976, 1999, 2006, 2013. (Hea leksikograafia ülevaate annab Blokland 2009, 61–64.) Rütm on niisiis kiirenenud. Ning seda globaliseerumise ja vabaduse ajastul. Kas siis normeerimist nii väga vaja ongi?

Teistest küljest saan ma aru küll: 1918 pole ainult Eesti Vabariigi saja aasta juubel, vaid ka „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu“ saja aasta juubel, nii et juubeliväljaannet on ehk vaja. Ehk teeks siis ajaloolise väljaande, kus on märgitud, kas ja kui, mis vormis oli

mingi sõna sada aastat tagasi esindatud esimeses ortograafiaraamatus. See lisaks ajaloolist mõõdet ja oleks ka keeleteadlastele väga kasulik.

2. meede, eesti keele uurimine ja keelekogude arendamine

Üldiselt on sel alal saavutatu aukartust äratav. Ei saa aga unustada, et mitmed projektid põhinevad eraisikute algatusel, mis on ka loomulik ega saagi normaalses teaduselus teisiti olla. Nii on mainitud suur eesti-ungari sõnaraamat vist kadunud Gábor Bereczki pärand, ja mainitud Hiiu murde sõnaraamat on minu mäletamist mööda Paul Kokla oma teadustöö. Aga olgu, muidugi on ministeeriumil ja keelenõukogul tähtis roll teaduse stimuleerimisel. Rääkimata sellest, et hiljem ka valmis toote rahastamisel ehk kirjastamisel.

Selline tegelik uurimistöö jääb aga arvatavasti suuremas osas küll ülikoolide teha. Siin mainitud probleem noorte teadlaste „erialase rakendatuse kindlustamisest“ on kahjuks globaalne. Selles majanduslikus süsteemis, mille meie ühiskonnad on endale valinud, ei saa juttugi olla kindlustamisest või tagamisest. See on omaette paradoks: noored inimesed võetakse oma rüppe, et nad oma teadustööga tooksid asutusele au ja raha, aga kui asi ära kaitstud, kihutatakse tänavale. See pole eriti inimsõbralik süsteem, aga – ka seda teame ja seda tuleb mõnikord välja ütelda – meie valitsevas riigikorralduses ei olegi inimsõbralikkus ju esikohal. Rahvusprofessoride loomine koos neid ümbritsevaga on siin muidugi üks võimalik väljapääs. Sest kui teadus jätta ainult turuseaduste mänguvälja ja nende mängukanniks, siis on see teaduse lõpp. Sellest on Haridus- ja Teadusministeerium muidugi teadlik, aga siiski tuleb seda vahetevahel rõhutada.

3. meede, eesti keele keeletehnoloogilise toe arendamine

Ka siinsed saavutused on muljet avaldavad. Aga küsida võib, kas see pole ala, mille võiks ka erafirmade kätte usaldada. Sest kiiresti arenev keeletehnoloogia on ehk majanduslikult veetlev, nii et las kommerts tegeleb sellega? Ei tea. Aga siia on kindlasti hõlpsam raha meelitada kui poolenisti väljasurnud murraku uurimisele. See viimane lausa *vajab* poliitika tuge, esimene ehk vähem või üldse mitte, nagu näitab ka erafirma Tilde osalemine siin. Kusjuures keele väike kasutajaskond on muidugi takistus, see on selge. Siin aitaks ehk koostöö põhjanaabriga, sest puhtlingvistiliselt on soomlastel keeletehnoloogilisel tasemel, kasvõi võimaliku automatiseerimise asjus ja nii edasi, põhimõtteliselt samasugused probleemid kui eestlastel.

4. meede, eesti keele valdamise tagamine, eesti keelt väärtustavate hoiakute kujundamine ning eesti keele kasutamiseks võimaluste loomine eestikeelses üldhariduses

Selles peatükis on kahjuks mõned tabelid, mis väljastpoolt vaatlejale pole arusaadavad. Leheküljel 30 olev tabel („Põhikooli ning riigieksami keskmised tulemused“) toob ära mingisugused arvud ilma igasuguse seletuseta. Mis on 71,9? Kas protsenti? Või punkte? Võin muidugi midagi aimata, aga vaja oleks siiski selgelt välja ütelda, mida või millega siin mõõdetakse. Sama probleem kordub leheküljel 35, ka sinne tabel pole arusaadav: „Üldhariduskooli eesti keele riigieksami keskmine tulemus“, 2010 = 58,6%. Mida see tähendab? Et 41,4% on läbi kukkunud? Vaevalt. Sellisel kujul need tabeli ei ütle mitte midagi.

Väga huvitav on märkus leheküljel 32: „Eesti keelenõukogu rühmaõpet ja õppetöövaba semestrit puudutavad ettepanekud on ellu viimata.“ Siin tehakse peaaegu möödaminnes juttu „õppetöövabast semestrist“, kuid see on ülimalt tähtsusega punkt: õppetöövaba semestriga võib kindlasti meelitada kasvõi teaduskraadiga inimesi koolitööle. Ning samuti aitaks ka siin ära toodud Ida-Virumaa-küsimuses ainult raha, st siinsel juhul mingi „Ida-Virumaa-lisa“. Siia juurde kuulub leheküljel 37 formuleeritud punkt „propageerida eesti keele õpetaja elukutset“. Kuidas seda küll teha, kas minna tänavale, hüüdes ja rõhutades, et küll on hea olla eesti keele õpetaja?! Vaevalt küll, ka siin aitab vist ainult raha ja muud soodustused, näiteks vaba semester vms, nagu punkti 6.4.2 „Täitmata ülesannete“ all ongi väljendatud: õppetööst vaba poolaasta on vist kõige atraktiivsem meede.

5. meede, eesti keele oskuse tagamine ning eesti keelt väärtustavate hoiakute kujundamine muukeelses üldhariduses

Jõhvi Riigigümnaasium kahesuunalise keelekümblusprogrammiga kõlab huvitavalt ja paljulubavalt. Selliseid asutusi tuleks soodustada, pealegi kui koolilaste arv niikuinii väheneb.

Edasi on siin lugeda leheküljel 42 „... parandada eesti keele mainet muukeelses koolis.“ See on üleüldine probleem. Kui noortel pole selge, mis edu neil eesti keele oskusega on või oleks, ei hakkagi nad seda õppima. See on teada ja loomulik. Aga siin tuleb veel üks teine asi mängu, mis on seganud mind juba aastakümneid (!): mitmel eestlasel on kalduvus välismaalastele või niisiis ilmselt ka muukeelsetele kaasmaalastele rõhutada oma emakeele raskust, komplitseeritust ja raskesti õpitavust. Ma tean seda enda kogemusest. Aga eesti keelt ju ei kaitsta seeläbi, et teda demoniseerida. Justnimelt see on aga asi, mis pidevalt toimub igasuguste kuulujuttude ja hirmulugude levitamise näol. Ja süüdi on siin eestlased ise, ma väga vabandan. Ma toon teile ühe näite. Eestis kuud, niisiis meie maakera saatvat taevakeha, eriti palju vist ei uurita, vähemalt mitte rohkem kui mujal maailmas. Kunstsõna *kuu-uuriija* pole niisiis tõesti vaja, ja milleks olekski, kui sellega tähistada tahetud ametitki pole olemas. Mitte ainult Eestis ei ole, vaid kogu maailmas ei ole. Ka nimetusi *moon researcher* või *Mondforscher* või *kuututkija* pole olemas, sest meil on astronoomia ja astronautid või kosmonaudid ja ongi kõik. Et kunagi keegi eestlane – ma vähemalt arvan, et see nii oli, kuigi pole muidugi välistatud, et see on mõne hullu välismaalase väljamõeldis –, tuli selle peale, et *kuu-uuriija* oleks naljakas sõna, on juba kurb asi. Olgu peale, mis teha, nii on juhtunud. Aga et ta pani selle olematu uuriija kõige tipuks veel talvel kuskil *jää äärde* istuma, see on tõepoolest kahetsusväärne ajalooline juhtum. Mida teeb veel kahetsusväärsemaks lisandus, et too jää-äärne kuu-uuriija ilmselt nägi muidki asju kui ainult kuud, see tähendab tähti ka, ja et ta tahtis anonüümseks jääda, mille tagajärjel on sündinud lause *Taevas tihti tähti nähti* koos selle kahekümne kolme variatsiooniga. *Tihti tähti nähti taevas, Taevas nähti tihti tähti, Tähti nähti taevas tihti* ja nii edasi. (Vrd Hasselblatt 2011)

Kena, tore, suurepärase, väga naljakas. Või väga hirmuäratav. Ainult: selliseid tehislauseid või -väljendeid võib konstrueerida igas keeles. Mul on olemas üks hollandikeelne lause, kus on seitse infinitiivi järjestikku:

Ik zou je wel hebben willen zien durven blijven staan kijken.

('Mina oleksin heameelega näinud, et oleksid sõandanud seisma jääda ja vaadata.');

ja üks saksakeelne lause, kus on viis korda sõna *und* kõrvuti:

Kaks inimest vaatavad ühe firma silti, mille peal on kirjutatud *Farben und Lacke* ('Värvid ja lakid'). Üks ütleb: „*Sollte der Abstand zwischen Farben und und und und und Lacke nicht derselbe sein?*“ ('Kas vahe „värvide“ ja „ja“ ja „ja“ ja „lakkide“ vahel ei peaks sama olema?').

Asi töötab ilmselt eesti keeles ka! Igast keelest leiab midagi, mis on teist keelt kõnelevatele inimestele pisut ebatavaline, keeruline või naljakas. Eesti keel pole siin sugugi eriolukorras.

Võtke saksa keel: *Am Himmel stolz die Sterne strahlen, Stolz am Himmel die Sterne strahlen, Die Sterne stolz am Himmel strahlen, Strahlen am Himmel stolz die Sterne, Am Himmel die Sterne strahlen stolz, Am Himmel strahlen stolz die Sterne, Am Himmel stolz strahlen die Sterne, Die Sterne strahlen stolz am Himmel, Stolz am Himmel strahlen die Sterne ...* Kas keegi tuleb nüüd ja ütleb, et saksa keelt on võimatu õppida?

Demoniseerimise asemel tuleb keelt deeksotiseerida. Mina näiteks ütlen alati, et kõigist soome-ugri keeltest on eesti keel kõige lihtsam. Ükskõik, kas see vastab tõe või täpsemalt: muidugi see *ei* vasta päriselt tõe, sest keele raskuse mõõtmiseks pole meil üldse ühtset vahendit olemas, aga see selleks. Ühe meetodi järgi, mis katsus mõõta, kumb keel – kas soome või ungari – on sakslastele raskem, olen mina vähemalt tõestanud, et eesti keelt on, igatahes sakslastele, soome ja ungari keelest lihtsam õppida, sest ta on kõige lähedasem. (Hasselblatt1993; Schlachter, Kiss 1976)

6. meede, kutsehariduse õpilaste eesti keele oskuse tagamine

Siin mul olid tegelikult ainult mõned formaalsed, tehnilised märkused. Leheküljel 46 öeldakse, et „riigieksami soorituslävi (1 punkt) ei ole toetanud eesti keele õppimise motivatsiooni säilimist.“ See kõlab kuidagi veenvalt, aga teisest küljest ei ütle see ju mitte midagi. Kui palju on üks punkt? Üks punkt sajast või tuhandest või kuuest või mida? Kui ei öelda osakaalu, siis pole sellest kasu. Samuti on leheküljel 48, takistuste all, juttu „... planeerimisel arvestamata jäänud raskustest ..“, kuid ei öelda, missugused need olid!

Muidu on siin aga kõik enam-vähem korras, paistab.

7. meede, eesti keele oskuse ja väärtustamise arendamine ning eestikeelsuse säilitamine kõrghariduses ja teadustegevuses

Siin puudutatakse üldist probleemi, mis pole ainult Eesti või eesti keele oma. Kui leheküljel 53 nõutakse, et oleks „... konsensuslik lahendus eesti ja inglise keele tasakaalustatud ja kestlikuks funktsioneerimiseks kõrghariduses ja teaduses“, siis tuleb tõdeda, et inglise keele osakaalu kasvamine kõrghariduse ja teaduse valdkonnas on üleüldine, n-ö globaalne fenomen. Seda on tahetud ja osaliselt edendatud ja soodustatudki, tegelikult on see ju vabaduse hind.

Aga ka siin peame suuremat mõõtkava silmas pidama. Groningeni ülikoolis näiteks oli kuni aastani 1876 õppekeeleks ladina keel. Siis tuli korra, ütleme umbes poolteiseks sajandiks hollandi keel, ja praegu tuleb samm-sammult jälle tagasipöördumine ükskeelsele teadusühiskonnale. Teadusbürokraadid, kes üldiselt enam teadusest midagi enam ei taipa, sest sellepärast nad ongi oma positsioonidele lükatud, näevad

globaliseerumises laiendamist ja vaimselt rikkaks saamist, kusjuures meie, st ehtsad teadlased ja keeleinimesed, näeme ükskeelseks muutumises ainult vaeseks jäämist. Aga see on ilmselt paratamatus, ning kapitalismi võidutsemise ajastul ei näe ma siin mingit väljapääsu. Nagu on ka mainitud leheküljel 53: takistuseks on muu hulgas eriarvamused ning ülikoolide konkurentsivõime, see on teada ja see on üleüldine probleem ja siin on võib-olla tõepoolest vaja diskussiooni.

Illustreeriksin seda veel kord ühe Hollandi näitega. Kui tulin peaaegu kaksikümmend aastat tagasi Hollandi ülikooli, rääkisin küll juba hollandi keelt, aga ma tahtsin ennast nüüd koolitada ka oma teadusalal. Niisiis küsisin ühe kolleegi käest, kas tal poleks mulle soovitada üht korralikku hollandikeelset keeleteaduslikku terminoloogiasõnastikku, sest ma polnud seda nii ruttu leidnud. Ta vastus oli lapidaarne: seda ei olegi, me kirjutame ju niikuinii kõik inglise keeles. Ta ütles seda küll pisut silma pilgutades, aga mingi tõe tuum selles siiski oli. Ning tõsi ta oli, hollandikeelset terminoloogiasõnastikku lingvistika alal ei ole siiani olemas ega vist ei tulegi enam kunagi. Siin on eesti keele olukord, kuigi keele kõnelejaskond on kaksikümmend viis korda väiksem, teistsugune. Seda tuleb kõige kriitika juures meeles pidada.

Siis mul on aga üks küsitavus: leheküljel 53 öeldakse – õnneks veel „täitmata“ punktide all – et vaja oleks „arvestada eestikeelse õppekirjanduse koostamist tingimusena akadeemiliste töötajate akrediteerimisel ja ametikohtadele valimisel.“ Siin ma hüüaksin: kas tõesti *tingimusena*? See pole vist ellu viidav ja eriti soovitatav ka mitte: see ju välistaks, et kunagi mingi välismaalane saaks töökoha Eesti ülikooli.

8. meede, eesti keele piirkondlike erikujude arendamine Eestis

Murrete alal jõuame huvitava, aga ka delikaatse probleemi juurde. Siin mängivad ka tunded suurt rolli, ja igalühel on siin oma arvamus sõltuvalt oma taustast. Mulle kui väljastpoolt vaatlevale välismaalasele ei sobi üldse siin sõna sekka ütelda, aga teen seda siiski, kui mind on kord siia kutsutud.

Keeleteadlasena pean ülearuseks ja tarbetuks kaevata murdekeele taandumise üle argikasutusest. Sest seda me ju ammu teame. See on igalpool nõnda, kus selline asi nagu kirjakeel ja kirjakultuur on sündimas. Ja kas me ei ole õnnelikud ja uhked selle üle, et Eestis on oma kirjakultuur olemas, ning seda pea juba pool millenniumit? Mis siis siin haliseda?! Igal asjal on oma hind. Kui tahad säilitada kõiki variante, ära siis rahvast lugema õpetagi! See peaks ju selge olema. Ning see pole midagi uut, selle üle, muide, kurtis juba Andrus (tähendab: Albert) Saareste pea sada aastat tagasi. Ta kirjutas 1924. aastal: „... vanemad keelelised vahekorrad on aga väga kiirelt tasandumas ja tumenemas nooremal ja keskealisel sugupõlvel, eriti viimasel ajal sundusliku eestikeelse alghariduse, eestikeelse sõjaväeõppuse ja rohke ajalehtede lugemise tõttu.“ (Saareste 1924, IX)

Saareste kaebas keeleteadlase ja sõnavara uurijana, ja see on tema hea õigus. Aga ma kahtlen, kas tal oli midagi selle vastu, et Eesti arendaks ja kaitseks ühtset normeeritud kirjakeelt. See hõlbustab üht-teist asjaajamises, ning ma arvan, et ka „Eesti keele arengukava“ lähtub sellest põhimõttest, et selline asi nagu tugev kirjakeel pole sugugi halb.

Järgnev võib küll kõlada kui juuksekarva lõhestamine, aga rangelt võttes on eesti keel eesti keel ja – näiteks – võru keel võru keel. Kui räägime eesti keele arengukavast, pole niisiis rangelt võttes juttu võru keelest ja selle võimalikust arengust. Ma tean väga hästi,

et see võib-olla pole poliitkorrektne. Ka teaduslikus mõttes oleme viimastel aastakümnetel harjunud sellega, et rõhutatakse keelte variatsiooni ja mitmekesisust. Selge see. Aga ma siiski tahan pisut tähelepanu juhtida ajaloole: soomlased ja eestlased nägid esimesi trükitud omakeelseid tekste umbes samal ajal, 16. sajandi esimesel poolel. Põhjanaanabritel aga oli oma täispiibel juba 1642. aastal, lätlastel (1685./1689.) 1694. aastal, eestlastel aga alles 1739. aastal. Me teame selle põhjust, see on nimelt mitte ainult roomlaste, vaid ka sakslaste ja venelaste kultiveeritud *divide et impera*.

Samuti teame, et keele ja murde eristamine on teatud aladel meelevaldne. Või poliitiline otsus, kuidas võtta. Aga ma kinnitan enda kogemusest: välismaalane, kes on õppinud eesti keelt, *saab* võru keelest aru. Möödunud suvel vestlesin ühe lõunaestlasega. Jutt käis ladusalt ja ühel hetkel küsisin tema käest: „Mis keelt sa enda meelest praegu räägid? Kas sa proovid viisakalt välismaalasega ümber käies eesti kirjakeelt kerge lõuna värvinguga rääkida või mis?“ Sest ma sain kõigest väga hästi aru. Tema aga vastas: „Ei, ma kõnõlõ lihtsalt võru kiilt.“ Nõnda.

Aga näiteks eestlane, kes on saksa keele ära õppinud, *ei* saa hollandi keelest aru. See selleks. Mida ma sellega tahan öelda, on see, et aegadel, kui ressursse napib, peame väga hästi kaaluma, kuhu need vähesed ressursid panna. Ma ei tea, võib-olla ressursse ei napigi ning Eesti riik on praegu nii jõukas, et raha pole probleem. Aga ma kahtlen selles, ning sellepärast kasutaksin kadunud Enn Soosaare sõnu: „Separaatkeel jäägu eralõbuks“ (Soosaar 2002; vrd ka Hasselblatt 2007).

9. meede, väliseestlaste eesti keele oskuse säilimise toetamine

Siin pole eriti midagi lisada. Ainult nii palju, et toetada õpetamist välismaal on loomulikult HTMi asi, aga väliseesti keeleainese kogumine võiks kuuluda tavaliste teaduse ülesannete hulka, võib-olla mitte nii väga riigi juurde.

10. meede, viipekeele ja keeleliste erivajadustega inimeste keelekasutuse toetamine

See on muidugi klassikaline ala, kus riik peab sekkuma. Tegemist on siin võrdlemisi väikse, aga kergelt haavatava rühmaga. Siin mainitakse „Takistuste“ all, et „Omavalitsuste finantseeritava .. tõlketeenuse maht ei ole piisav“ – sellise ülesande edasilükkamine omavalitsuste kaela ei ole hea. Ma arvan, et seda peaks keskvõim korraldama.

11. meede, eesti keele arendamine võõrkeelte kontekstis ning eesti keele rahvusvahelise esindatuse tagamine

Leheküljel 66 on, peaaegu et mööda minnes, ära toodud väga huvitav punkt: „Kuna kõrgkoolidel on õigus ise otsustada erialade üle, siis aruandeperioodil tõlkide-tõlkijate koolituses muutusi ei ole.“

Siit on näha üks süsteemi põhiviga: nõnda nimetatud ülikoolide autonoomia, mis on püha lehm mitmes Euroopa riigis. See on ajalooliselt kasvanud, selge see, ja see on võib-olla osaliselt ka õigustatud. Vabadus on vaevaliselt endale kätte võideldud. Kõik selge. Aga tegelikult on see ju silmakirjalik. Mis vabadus või autonoomia see on, kui raha niikuinii tuleb riigi eelarvest?! Sisuliselt on Tartu ülikool muidugi edaspidi Tartu riiklik

ülikool, kuigi keegi siin saalis seda nõnda ei ütleks, sest kõik assotsieerivad sõna „riiklik“ nõukogudeaegse soovimata sekkumisega. Ma tean seda väga hästi. Aga siiski: kui jätta kõik ülikoolidele enda otsustada, siis on see mitme teadusharu peatne lõpp. Sest ülikooli juhtkonnad on nii, nagu nad on, ja nad on osaliselt ka sundolukorras, kuhu neid ajab riik. Tegelikult teab seesama Eesti riik aga seda ise ka, ning sellepärast on ta ellu kutsunud rahvusprofessorid: neid finantseeritakse, kui ma ei eksi, otse ja sõltumata sellest, mida mingi ülikooli ajutine juhtkond arvab. See on õige tee, samm õiges suunas. Aga see on muidugi ka riigi sekkumine ülikoolide asjadesse, kuidas siis muidu. On lihtsalt alad, mis vajavad seda. On teised, mis ei vaja.

Ma ei taha sellega sugugi ütelda, et antud juhul, st tõlkide-tõlkijate küsimuses, peaks nõnda tegema. Aga see oli ajendiks rõhutada, et riik võib ja tohib sekkuda küll. Ning mõnikord võib-olla peabki sekkuma.

Varem, sissejuhatavas osas, öeldi muide sellega seoses, et „Eesti keele ja kultuuri õpetuskohtade arv välisülikoolides on langenud“ (lk 11). Ka see on muidugi globaliseerumise tagajärg. Mitmed riigid ei arva võõrkeele õpetust enam „nüüdisaegseks“. See on vananenud asi, räägime ju kõik inglise keelt, kõik muud keeled on eralõbu. Aga ka siin võiks tegelikult rahalise vahelesegamise teel aidata.

12. meede, keeleseaduse täitmise järelevalve

Leheküljel 69 on mainitud „avaliku ruumi võõrkeelestumist“. See on muidugi rahvusvaheline fenomen, ainult et enamikul teistest maadest ei ole niisugust seadust, nagu on Eesti keeleseadus. Ka mind isiklikult häirib see üsna palju, aga rohkem kui individuaalsel tasemel pole seal muidugi midagi teha. Üks võimalus sellega ümber käia on muidugi selle võõra sõna omandamine (ning mitte kodustamine, las ta olla võõrkeha!); niipea kui sõna *outlet* pannakse sõnaraamatusse, koos hääldejuhendiga, ei tekita keeleseadus enam probleeme (!). Sõnaga *pub*, tähendab selle ingliskeelse kõrtsi nimetusega, on see ju mitmes keeles juba juhtunud.

13. meede, keeleteavitus

Siin pole eriti midagi kommenteerida, sest saavutatud on ju üsna palju. Ainult et mainitud takistuse „Keeletoimetajate vähesus kirjastustes ja meediaväljaannetes“ (lk 77) puhul tuleb tõdeda, et see on kindlasti suhteline: mitmetes maades on üldiselt vähem keeleteavitusi, ka siin on Eesti suhteliselt heas olukorras, ma arvan.

Aga siia juurde tegelikult sobib üks idee, mis on mul tekkinud ja mil on ka tegemist esimese meetme puhul mainitud „üldarusaadavuse“ ja „asja- ja ajakohasusega“. Panen ette, et Eesti Keele Instituut võtaks tööle ühe Vikipeedia toimetaja (või kaks, kolm): praegu hakkab väga tihti silma, et eesti Vikipeedia leheküljel on märkus „Selles artiklis on õigekeele- või stiilivigu“ või „See artikkel vajab toimetamist“. Ma olen viimasel ajal üsna palju Vikipeediaga tegelnud ja võin kinnitada, et sellist märkust on eesti lehekülgedel palju rohkem kui teiskeelsetel lehekülgedel, mida olen kasutanud, st saksa, hollandi, inglise, soome, rootsi jt omad. Ma ei tea, kas eesti vikiühiskonnas on mingi väga range keelepoltisei olemas – kes küll noomib, aga korrastamistööd ei tee – või milles on asi. Fakt on igatahes, et Eesti välispilt ei ole sel alal eriti hea. Seda on väga lihtne ja isegi võrdlemisi odav parandada: palgata üks (kaks, kolm) vikitöötajat, kel pole muud ülesannet kui nelikümmend tundi nädalas – või mis tavaline töökoormus siin praegu

on – arvuti taga istuda ja Vikipeedia lehekülgi parandada. Lihtne meede ja kahekordne tulemus. Esiteks kasvaks eesti Vikipeedia lehekülgede kvaliteet ning teiseks kasvaks ka Eesti imidž välismaal, sest võrguesindus määrab, kas tahame või mitte, osaliselt ka seda.

Lõppmärkused

Seoses aruande lõpus mainitud Eesti keelenõukogu ettepanekutega tuleb veel kord rõhutada, et noori doktorikraadiga eesti keele uurijaid võib rakendada ka tavalistes koolides: esiteks pole sugugi halb, kui eesti keele õpetaja on doktorikraadiga, teiseks võib õpetamis- ning uurimisülesannete segu töötada väga hästi.

Siin on ka üks huvitav lause (lk 79): „Jätkata tegevust ühtse haridusruumi loomisel, et kool soodustaks head eesti keele oskust ja mitmekeelsust ning toetaks ka muu etnolingvistilise taustaga õpilaste emakeele õpet (HTM, koolipidajad)“. Küsiks: mis imeloom on „etnolingvistiline taust“? Kas mul on teine „etnolingvistiline taust“ kui enamikul siin saalis viibijatel? Või kas mul on teine „lingvistiline taust“? Või teine „keeleline taust“? Või kas ma räägin lihtsalt teist keelt? Mida ma tahan sellega ütelda: seitsmekümne viiel leheküljel räägitakse eesti keele tähtsusest ning selle kaitsmisest ja hooldamisest, ning siis tuleb selline sõnavärdjas nagu „etnolingvistiline taust“. See tuli mõnevõrra üllatuseks.

Lõpuks aga veel arvudest, millest ma samuti väga hästi aru ei saa: leheküljel 98 on lugeda, et aasta 2013 eelarves oli planeeritud 8 500 921 €, aga realiseeritud ainult 5 924 826 €, 2014. aastal oli suhe 9 016 496 € ja 5 491 512 €. Ühest küljest on see ju väga tubli, kui ma õigesti aru sain, sest ministeeriumis ja eri institutsioonides oldi niisiis väga kokkuhoidlikud. Aga teistest küljest tähendab see ju ka seda, et raha jäi tegelikult üle, kui realiseeritakse ainult 70 või 61 protsenti eelarvest. Selle rahaga peaks ju midagi tegema. Kusjuures lõpplause jäi pisut mõistatuslikuks: „Tegelik eelarve täitmine on enamiku meetmete puhul planeeritust väiksem, kuna rakendusplaanis oli kavandatud tegevuste eelarvete kasv, mida tegelikkuses ei ole toimunud.“

Või ma lihtsalt ei saa aru sõnast eelarve: kui tehakse eelarve, siis lähtutakse ju sellest, et raha on olemas, või mis? Kuidas võib „tegevuste eelarvete kasvu“ kavandada, aga seda siis ei toimu? Kes teeb eelarve? Ma arvan, et inimesed, ja otsustab Riigikogu. Eelarved ju ei kasva iseenesest. Ja üleüldse: kui 2013. aasta eelarvest on realiseeritud ainult 70%, miks tehakse siis järgmisel aastal veel suurem eelarve, et realiseerida ainult 61%?

Aga need on võib-olla liiga tehnilised küsimused.

Lõpphinnanguks võin kahtlemata ja kõhklemata öelda, et „Eesti keele arengukava 2011-2017“ elluviimise vahearuanne jätab väga veenva ja hea mulje. Kui oleks minu otsustada, siis ütleksin küll, et minge aga edasi alustatud teel.

Viiteid

Blokland, Rogier 2009: *The Russian Loanwords in Literary Estonian*. Wiesbaden: Harrassowitz.

EKÕS = Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamat. Tallinn, 1918.

EÕS = Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat. "Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu" II täiendatud ja parandatud trükk. I-III. Tartu, 1925–1937.

Hasselblatt, Cornelius 1993: *Estnisch, Finnisch und Ungarisch: Zur Bewertung der Schwierigkeiten für deutsche Muttersprachler*. – *Linguistica Uralica* 29, 176–181.

- Hasselblatt, Cornelius 2007: Identity and Separatism: The (South)Estonian example. – Rogier Blokland, Cornelius Hasselblatt (eds): Language and Identity in the Finno-Ugric World. Proceedings of the Fourth International Symposium on Finno-Ugric Languages at the University of Groningen, May 17–19, 2006. (Studia Fenno-Ugrica Groningana 4.) Maastricht: Shaker, 93–98.
- Hasselblatt, Cornelius 2011: Eesti keele võimalused. – Eestikeelne ülikool. 3. detsembril 2009 peetud terminoloogiakonverentsi ettekanded. Koost. Peeter Päll. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 8–18.
- ÕS 1960 = Õigekeelsuse sõnaraamat. Koost. E. Nurm *et al.* Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. 872 lk.
- ÕS 1976 = Õigekeelsussõnaraamat. Toim. R. Kull, E. Raiet. Tallinn: Valgus. 925 lk.
- ÕS 1999 = Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. Toim. Tiiu Ereht. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. 1040 lk.
- ÕS 2006 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006. Toim. Tiiu Ereht. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. 1220 lk.
- ÕS 2013 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013. Toim. Maire Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. 1222 lk.
- Saareste, Albert 1924: Leksikaalseist vahekordadest eesti murretes. I: Analüüs. Résumé: Du sectionnement lexicologique dans les patois estoniens. I. Analyse. (ACUT B VI,1.) Tartu.
- Schlachter, Wolfgang, Kiss, Jenő 1976: Schwierigkeiten beim Erlernen des Ungarischen und Finnischen (Versuch zur Erfassung von Schwierigkeiten). – Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae 26/1-2, 109–138.
- Soosaar, Enn 2002: Separaatkeel jäägu eralõbuks. – Eesti Päevaleht, 21. II 2002, lk 9.
- SÕS = Suur õigekeelsus-sõnaraamat. 1–2. Tartu: RK Teaduslik Kirjandus, 1948–1951.
- VÕS = Väike õigekeelsus-sõnaraamat. Koost. Elmar Muuk. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts, 1933. 587 lk.